

A látványcsináló

Az osztrák színházi életben jól ismerik, autodidakta jelmeztervező, stylist, enteriőr- és díszlettervező, a bécsi konzervatórium tanára, és tanít Elfride Ott Színiakadémiáján. Tehetségét, szívósságát hazuról hozta, művészi érzéke, ízlése, környezetkultúrája viharos gyermek-kora tapasztalataiból táplálkozik.

A debreceni érettségi után szabó-varró szakmát tanult, mert nem volt lehetősége a továbbtanulásra. Hogyan vezetett az útja a színházhoz?

1964-ben meghívó útlevelemmel jöttem ki Bécsbe nyelvtanulás céljából, rögtön egy butikban kezdtem dolgozni, majd férjhez mentem, és felneveltünk négy fiút. Amikor a legkisebb is iskolába került, lehetőségem nyílt a Bécsi Staatsoper jelmezműhelyében elhelyezkedni. Fél ötkor keltem, elindítottam a fiukat az iskolába, és 7-től már a varrodában

Mária Kappeter

J. Nestroy: *Der böse Geist Lumpazivagabundus (Lumpaciusz Vagabundusz)*, Burgtheater, 2013

J. Nestroy: *Mädl aus der Vorstadt* (Volt egy lány a külvárosban) Burgspiele Hainburg 2012

J. Nestroy: *Das Gewürzkrämerleblatt* (avagy a Büntetlen bűnösök)

J. Nestroy: *Einen Jux will er sich machen* (a darab angol átdolgozásából született a Hello Dolly)

dolgoztam. Nem volt könnyű az elején, mert ott 43 nő ült a varrógépek mellett, és nagyon utálatosan nézték az új jövevényt, aki lelkesen dolgozott. Mondták, lassítsak, ne dolgozzak olyan gyorsan, mert az nekik hátrányos.

Aztán hat éven keresztül a különböző részlegeknél helyettesíttem azokat, akik megbetegedtek, szabadságra mentek. Én voltam a Mädchen für alles. Így ismertem meg az anyagbeszerzéstől, a szabás-varrástól a textildesztésig és kikészítésig, a jelmez-összeállítástól a kellék- és kalapkészítésig a színpadra állítás teljes folyamatát. Az ebédszünetekben átrohantam az Operába, hogy megnézzem a díszletet, amihez a kosztümök készültek. Kicsit segítettem a Burgtheater jelmezműhelyében is, amely az Operával együtt állami igazgatású. Mind a mai napig ebből a gyakorlatban megszerzett tudásból élek, varrni ugyan már nem varrok. Végül a jelmeztervezőkhöz kerültem.

Az Operában azt szerették volna, hogy maradjak ott jelmeztervezőnek. A jelmeztervezők – voltak vagy nyolcan – megkeresték a szakkönyvekben a rendező szája ízének leginkább megfelelő modellt, fénymásolták, és kiadták a munkát a szabászoknak, varrónőknek. Ez azonban nem az én világom volt, nem akartam kisinasként kávé főzni, mások elképzelését szolgáiban kiszolgálni. Az Operá-

ban – mint egy nagyüzemben – mindenki egy-egy feladatra szakosodott, én pedig a teljes folyamatot tudom és szeretem végigcsinálni.

Hogy tudta ezt a szándékát végül megvalósítani?

A Bundestheaterverband igazgatónője, Schlesinger professzor asszony ezt pontosan értette, és amikor a Kammeroper jelmeztervezőt keresett, engem ajánlott. Ez már a hetvenes évek legvégén történt, itt is gyűjtöttem a tapasztalatokat, amelyek birtokában az újabb feladatok már könnyebbek voltak. Majd a televízió következett, filmek, egy japán film Beethovenről, azután az önállóság, ami nem jelentett irányváltást, hiszen az utóbbi 25 évben szabadúszóként ugyanazt teszem, mint amivel egész pályafutásom alatt foglalkoztam: ruhát tervezek alkalomhoz, színdarabhoz, egyéniséghez illő öltözéket a megfelelő kiegészítőkkal, berendezem a miliót.

A rendezők, igazgatók – különösen azok, akikkel már dolgoztam együtt és ismernek – rendszeresen megkeresnek, és így folyamatosan van munkám. Soha nem kellett keresnem a megbízásokat, azok találtak meg engem. Mindig úgy jön a következő munka. Évente, a szezonnak megfelelően mindig bi-

zonyos embereket keresnek meg, hiszen a rendezők választják ki a munkatársaikat.

Mi a munkamódszere?

Megkapom a darabot és elolvasom, fantáziámban kialakulnak a képek, rögtön látom az egészet. Ezután elmondja a rendező a koncepcióját, megbeszéljük a stílust, a darab hangulatát, képi világát. Akkor én elmondom, hogy ezt így gondolom, mit szólnak hozzá. Egyeztetek a díszlettervezővel és a tárgy- és műhelyvezetővel. Ritkán kérnek rajzos jelmeztervetet, mert akikkel dolgozom, azok ismerik a munkáimat, és bíznak bennem. Tudják, mire számíthatnak, és ha a próbák közben valami nem tetszik, azt úgyis mondják, és akkor természetesen módosítok.

Ma már általában – a pénzsűke miatt – nem igazán varrnak új jelmezeket. Először az ócskapiacokon kezdek kutatni. Ott már jól ismernek. Aztán körülnézek a jelmeztárakban, hogy honnan mit lehet kölcsönkérni. Ehhez jó munkakapcsolatok kellene, és hála a pályafutásomnak, nemcsak az Operában – ahol tanultam – találok nyitott ajtókra, hanem a legtöbb színház jelmeztárában örömmel fogadnak. Mindig én keresem ki – a rendező instrukciója alapján – a szükséges darabokat. Nemcsak a jelmezeket, legtöbbször a kellékeket is. Sőt a Stadtheater Badenben a bútorok- >

› ról, a kárpitokról, tapétákról is kikérték a véleményemet. Megmondom, hogy jó lesz a darabhoz, megy-e a darabhoz. Ez azt hiszem, ez a bizalom a sok év munkájának a gyümölcse.

Temesváron is dolgozott, ott hogy sikerült ezt a munkaszellemet megvalósítani?

1995-ben a Denevért kellett ott színre vinni. Elmentem a német és a román operaházba, és a magyar színházba is. Bemutkoztam, elmondtam, örülök, hogy itt vagyok, és nagyon megköszöném, ha kosztümöket kérhetnek kölcsön. A magyar színházban gyönyörű díszmagyarokat találtam. Másnap a kantineban mondtam, hogy a legszebb férfiakat szeretném ezekben beöltöztetni. Kiderült, mind román táncosok voltak, és nagyon jól néztek ki.

Vittem egy kiló kávé, és kértem, minden reggel igyunk együtt egy kávé, hogy megbeszéljük az aznapi teendőket. Először nagyon bizalmatlanok voltak az osztrákokkal szemben. Nem jöttek időben, laza volt a munkastílusuk. Azt mondtam, hogy azt csinálnak, amit akarnak, de a próbára mindenkinek készen kell lennie, és velük kezdtem dolgozni. Ezzel sikerült megnyernem őket. Ezután már úgy dolgoztak, mint az angyalok. Még sokáig kaptam hálálkodó leveleket tőlük.

Van kedvenc stílusa?

Nehéz lenne egyet kiválasztani, mert mindegyiket szeretem. Nem szeretem azonban a túl steril munkákat. A tiszta barokk vagy rokokó, vagy csak biedermeier jelmezek világa túl unalmasak nekem. Nagyon szeretem, ha szabad egy kicsit fűszerezni, csavarni a tiszta stílusokon, és ez általában be is szokott válni.

Bécsben él, de Erdélyi származású, a Bethlen nevet viseli. Kalandos gyermekkorra volt, a család 1944-ben menekülésre kényszerült, a magyarországi letelepedés sem jelentett menekvést. 1951-ben az arisztokrata családot Jásziskésre telepítették ki. Az édesapja saját erejéből és tudásával a parasztnak mintaképe lett. Életre szóló példát adott, ahogy ebben a családban senkit nem gyűlöttek, nem szidtak, nem volt ellenséggé, nem különböztettek meg embereket származásuk, ideológiai hovatartozásuk alapján. Szülei hat gyermeket neveltek, háromdiplomás, hét nyelvet beszélő édesapja a kitelepítés után villanyszerelő szakosított segédmunkásként dolgozott Vácott.

Az általános iskoláit (a kitelepítés miatt) Budapesten, Jásziskéren aztán újra Budapesten majd Nagymaroson, a gimnáziumot pedig Debrecenben, a Szvetics katolikus középiskolában végezte. Kitanulta a varrónői szakmát. Később az itt szerzett tudásalap és a családi háttér sokat segített.

Bécsbe kerülve férjhez ment és négy fiút nevelt fel. Lehetősége nyílt, hogy a Wiener Staatsoper jelmezvarró műhelyébe kerüljön. Az operaházi és burgtheateri tanulóévek után önállósdott. Mint jelmeztervező sokat dolgozott a Glória Theaterben, az Akademie Theaterben, a Theater der Josefstadtban, a Raimund Theaterben, a Theater der Jugendben, Ronacher Theaterben, a bécsi English Theaterben, és a badeni Stadttheaterben is. Megkeresték az osztrák, sőt a japán televíziótól is, és megbízásokat kapott Münchenben is.

28 éven keresztül tervez és dolgozik a Burg Liechtenstein-i nyári fesztiválokon. Elfriede Ott – a rendkívül sokoldalú, Ausztriában népszerű színésznő – jelmeztervező munkatársat keresett vadonatúj ötletéhez, egy Nestroy-fesztiválhoz. őt ajánlották, és a bemutatkozásból életre szóló kapcsolat, a szakmai együttműködésen túl mély barátság alakult ki.

20 évig a bécsi Konzervatóriumban tanított, jelenleg a Schauspielakademie Elfriede Ott Stúdió előadója.

J. Nestroy: Der Nachtwandler (Az alvajáró)

Magyarországon a nagy színházak saját jelmezműhelyei, varrodái leépülőben, megszűnőben vannak. Mi a helyzet Ausztriában?

A nagyobb repertoárszínházak mindegyikének van saját műhelyük: díszletgyártó, jelmezvarró, cipész stb. A kisebb társulatoknak már kevésbé. Mostanság azonban nagyon spórolós lett minden, úgyhogy lassan farmerban és fürdőruhában játsszák a darabokat itt is, mint máshol. Még az Opera műhelyében is megváltozott a helyzet, régen gyönyörű anyagokat hoztak be Brüsszelből, Pá-

Kirakatbaba egy jótékonyági rendezvényen

rizsból, Milánóból. Ma már egyre több a műszálas anyag ott is, ezeket nem festik. A varrodában is darabbérben kell dolgozni, egy monopolhelyzetben lévő gyár lett, sajnos a művészet teljesen háttérbe szorult. A snittek azonban még mindig korabeliek.

Menyire van utánpótlás ezekben a nagyon speciális színházi szakmákban?

Minimális, most éppen létszámstopp van az Operában, nem is vesznek fel senkit a pénzhiánya miatt. Pedig ráadásul még nagyon rosszul is fizetik őket. Érdekesen változott a világ: amikor az Operában dolgoztam, mindenki büszke volt arra, hogy a házhoz tartozik. A főigazgatótól, a művészeket és a műhelyek dolgozóit keresztül a műszakiakig, egészen az egyszerű takarítónőig egy lelkes, összetartó társulat volt. Ma már ez a közösségi szellem elveszett.

Úgy tudom, közben tanít is?

Igen, bár nem járhattam egyetemre, a szakma egészét a gyakorlatban sajátítottam el. Kötelességemnek érzem, hogy tudásomat, tapasztalataimat továbbadjam. A tervezői munkám mellett színésznövendékeket tanítottam 20 évig a Konzervatóriumban. Most a Schauspielakademie Elfriede Ott Stúdióban vezetek szemináriumokat. A stúdióban négyéves színészképzés folyik, ahol idén 12 fiatal

J. Nestroy: Der Nachtwandler (Az alvajáró)

J. Nestroy: Der böse Geist Lumpazivagabundus (Lumpáciusz Vagabundusz), Burgtheater 2013

kap államilag elismert diplomát, a legjobbakból valóban színész lesz. Ezenkívül szemináriumok és workshopok szolgálják a továbbképzést elsősorban, és ezeken bárki – aki a színház iránt érdeklődik – részt vehet.

„A maszk és a jelmez körül” címmel kicsi történelmet, esztétikát, építészetet, színtant, smink és maszktechnikákat, kultúra- és divattörténetet tanítok. Mozgástechnika-órán megtanulják, hogyan kell például egy rokokó ruhát viselni, vagy fiatalnak egy öregembert eljátszani. Hogyan kell egy nyakkendőt megkötni, milyen alkalomból, hogyan kell megteríteni az asztalt. Mi a legyezőnek a funkciója, milyen titkos beszédet lehet egy legyezővel, kesztyűvel vagy a csipke zsebkendővel eljátszani. Hogyan

csókolunk kezét stb. Ezeket mind tanítom nekik, és ők borzasztóan élvezik.

Elviszem őket múzeumokba, a színházak jelmeztáraiba, ahol felpróbálhatják a különféle kosztümöket, kellékeket. Évente egyszer felvonnulunk a belvárosban. Viszek egy rakás ruhát, parókát meg a sminkesemet, és mindenki felöltözhet parókával annak, aminek szeretne. A felvonulás mindig nagy közönséget vonz, általában először az olasz turisták követnek, utána a franciák és utána az osztrákok. A fiataloknak pedig az a feladatuk, hogy kapcsolatot találjanak az emberekkel. Ez a happening mind-egyiknek óriási élmény, hatására megnyílnak.

Ez az oktatás most a legfontosabb számomra, élvezem a fiatalok lendületét, tehetségét.

Tulajdonképpen honnan van ez a nagy affinitása, jó ízlése, stílusérzéke a színházi munkához?

A gyökerek a gyerekkoromig nyúlnak vissza. Menekültünk Erdélyből, így semmink sem volt. De a szüleim mindig otthont teremtettek a családnak. Aztán kitelepítettek, ott is otthon volt, szegényes körülmények között,

J. Nestroy: Der Nachtwandler (Az alvajáró)

J. Nestroy: Umsonst (Zenés bohózat, a német Liliomfi) Volkstheater 2013

de nem volt vetetlen ágy, mindig volt egy nő. Falun láttam a parasztok, a munkások (édesapám is munkás volt) életét. Láttam, hogy hogyan öltöztek, hogyan éltek. A környezetemnek minden rétegét megismertem, hála az életemnek és az adottságoknak.

Azáltal, hogy mindig menekültünk, mindig gyorsan kellett új fészket rakni. Mindig a harmónia keresése és megteremtése volt a feladat az adott körülmények között. A színdarabok is ezt kívánják. Nem a gombokról kell beszélni a rendezővel, hanem partnerként ötleteket, gondolatokat és tanácsot kell tudni adni egymásnak.

Ehhez természetesen az kell, hogy az embert munkatársnak fogadják el. Ez nálunk is így van, de az ember a sok év tapasztalat és a kora által érett lesz, és az érettség az egyben partnerséget és tekintélyt eredményez. Ez és az alap fontos, amivel élni lehet. Hálás vagyok a sorsnak, hogy azzal foglalkozhatom, amit nagyon szeretek.

Köszönöm a beszélgetést!

– szji –